

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Філософський факультет
Кафедра філософії та методології науки**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Зам. декана
філософського факультету
Комаха Л.Г.

«_____» _____ 201__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ

для студентів

галузь знань	12 Інформаційні технології
спеціальність	04020402 – прикладна фізика
освітній рівень	бакалавр
вид дисципліни	обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	<u>2017/2018</u>
Семестр	7
Кількість кредитів ECTS	4
Мова викладання	українська
Форма заключного контролю	екзамен

Викладачі: **Павлов Юрій Валерійович**, к.філос.н., доцент кафедри філософії та методології науки;

Савинська Інна Володимирівна, к.філос.н., асистент кафедри філософії та методології науки

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__»__ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__»__ 20__ р.

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__»__ 20__ р.

КИЇВ – 2017

Розробники: **Павлов Юрій Валерійович**, к.філос.н., доцент кафедри філософії та методології науки

Затверджено «29» серпня 2017 р.

Зав. кафедри філософії та методології науки

_____ (Добронравова І.С.)

Протокол № 1 від «29» серпня 2017 р.

Схвалено науково - методичною комісією філософського факультету

Протокол від «_____» _____ 201__ року №__

Голова науково-методичної комісії _____ (Маслікова І.І.)

«_____» _____ 20__ року

ВСТУП

1. Мета дисципліни. Викладання курсу філософії має на меті ознайомити студентів з багатим пластом філософських знань, історією виникнення та розвитку філософії, її ведучими течіями і основними проблемами, котрі завжди мали і мають світоглядну спрямованість, а також сприяти формуванню і розвитку у студентів теоретичного мислення, здатності творчо розглядати явища і процеси навколишньої дійсності, володіння методологією пізнання та практичної діяльності.

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни.

- До початку вивчення цього курсу студенти мають **знати** основні аспекти наступних шкільних дисциплін: «Людина і Світ», «Етика», «Історія», «Суспільствознавство».
- **Вміти** отримувати, аналізувати та інтерпретувати інформацію щодо феноменів та аспектів буття світу й культури, розуміти сутність філософських проблем, тем, ідей, вміти аналізувати філософські та наукові тексти;
- **Володіти елементарними навичками** сприйняття та аналізу інформації; критичного ставлення та прогнозування стосовно політичних, економічних, культурних подій та явищ.

3. Анотація навчальної дисципліни: дисципліна «*Філософія*» належить до переліку дисциплін вибору ВНЗ та викладається у 7 семестрі бакалаврату при підготовці за галуззю знань «Інформаційні технології» в об'ємі 3 кредитів. Навчальна дисципліна «Філософія» дає можливість прилучити студентів до світоглядної та методологічної культури, накопиченої людством за всю історію свого існування, показати цілісний, інтегративний характер знань про навколишній світ, підкреслити принципову важливість для кожної людини її вільного світоглядного самовизначення, вибору активної життєвої позиції, творіння добра шляхом зміцнення власною діяльністю держави та суспільства. Філософія тут виступає світоглядною і водночас методологічною основою, на базі якої відбувається засвоєння гуманітарних, загальноосвітніх, фундаментальних та прикладних дисциплін. Значною мірою саме завдяки їй стає можливий вихід свідомості студентів за межі вузькопрофесійної підготовки, орієнтація на загальнолюдські цінності.

4. Завдання (навчальні цілі) – навчити студентів самостійно орієнтуватись в палітрі філософських напрямків, течій і шкіл; сформувати вміння співвідносити філософські, світоглядні ідеї та теорії з практикою суспільного життя, включаючи дослідження граничних засад, найбільш загальних і глибоких ідей і принципів, які людина повинна використати в своєму житті та діяльності, в розумінні дійсності та ставленні до неї.

5. Результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1	Історичні етапи розвитку філософії, її основні проблеми, напрямки та школи	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, письмова контрольна робота, екзаменаційна робота	6
1.2	Основні шляхи (способи) філософствування, функції та методи філософії як науки	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, письмова контрольна робота, екзаменаційна робота	6
1.3	Основні філософські проблеми (буття, матерія, свідомість, людина, суспільство, природа, практика, пізнання, цінності тощо) та специфіку їх трактування в різних філософських школах	Лекція, самостійна робота	Письмова контрольна робота, екзаменаційна робота	6
1.4	Понятійно-категоріальний апарат філософського знання	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, письмова контрольна робота, екзаменаційна робота	6
1.5	Особливості трактування онтологічних та гносеологічних проблем на різних етапах еволюції філософського знання	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, письмова контрольна робота, екзаменаційна робота	8
1.6	Місце і роль філософії в суспільстві, її основні задачі	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, письмова контрольна робота	8

	Вміти:			
2.1	Самостійно опрацювати філософські тексти, здійснювати їх критичний аналіз	Семинар, самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження, аналіз філософського тексту, екзаменаційна робота	7
2.2	Порівнювати світоглядні та ідеологічні парадигми, релігійні концепції, виділяти їх сильні і слабкі сторони;	Семинар, самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження, екзаменаційна робота	6
2.3	Вільно оперувати понятійно-категоріальним апаратом філософії, розвивати творчо-абстрактне мислення	Семинар, самостійна робота	презентація самостійного дослідження, письмова контрольна робота, екзаменаційна робота	6
2.4	Обґрунтовувати і відстоювати власну світоглядну і життєву позицію, виявляти, ставити та вирішувати світоглядні проблеми	Семинар, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження, аналіз філософського тексту	7
2.5	Застосовувати отримані знання при аналізі і оцінці суспільних процесів та явищ	Семинар, самостійна робота	Усні доповіді, письмова контрольна робота	7
2.6	Аналізувати світоглядно-філософські ідеї в контексті проблематики різних філософських та природничих дисциплін.	Семинар, самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження, екзаменаційна робота	7

	Комунікація:			
3.1	Використовувати власне знання іноземних мов для роботи з інформаційними інтернет-ресурсами, читати філософські тексти та критичну літературу в процесі підготовки до семінарських занять та написання самостійних робіт;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, аналіз філософського тексту	3
3.2	Презентувати результати проведених досліджень та здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, повідомлень, есе, презентацій, конспектів;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження, аналіз філософського тексту	3
3.3	Вести полеміку стосовно філософських питань на основі володіння категоріально-поняттєвим апаратом філософії	Семінари	Дискусії	3
	Автономність та відповідальність:			
4.1	Самостійно шукати та опрацьовувати тексти різних електронних та письмових джерел;	Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження, аналіз філософського тексту	4
4.2	вирішувати самостійно комплексні завдання, що поставлені в індивідуальних роботах;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження,	4
4.3	Самостійно приймати та обґрунтовувати власні рішення	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження, екзаменаційна робота	3

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін)

Результати навчання дисципліни					
Програмні результати навчання	.1	.2	.1	.1	.2

7. Структура курсу: у курсі передбачено 2 змістових частини. Заняття проводяться у вигляді лекцій, семінарів, з використання інтерактивних методів навчання. Завершується дисципліна екзаменом.

Загальний курс філософії, який складається із 7-ми лекцій та 7-ми семінарських занять, побудований таким чином, що на тлі розгляду історико-філософського процесу аналізуються основні питання та проблеми онтології, гносеології, антропології. Особливу увагу в розгляді питань курсу приділено проблематиці філософії науки, філософії свідомості та проблемам соціальної філософії.

8. Схема формування оцінки:

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (знання 1.1 – 1.6), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (вміння 2.1-2.6); (комунікація 3.1-3.3); (автономність та відповідальність 4.1-4.3), що складає 60% загальної оцінки.

Критерії оцінювання:

- *Усна відповідь:*

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу, першоджерела.

4 бали - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності.

3 бали – в цілому студент володіє навчальним матеріалом, але не демонструє належну глибину знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, ігнорує першоджерела. Має у відповіді суттєві неточності.

2 бали – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді.

- *Доповнення / дискусія:*

2 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює та розширює межі обговорення теми,

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво та змістовно не розширює дискусію

- *Самостійна робота:*

10-9 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження / письмової роботи

8-7 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

6-5 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

4-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

- *Підсумкова письмова робота:*

5-4 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження / письмової роботи

3-2 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

1-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

- Кожне питання в екзаменаційній роботі (білет складається з 2 частин: тестового завдання та двох запитань. Тестова частина оцінюється за шкалою 20 балів, а кожне запитання за шкалою 10 балів):

Тестове завдання:

20-16 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє

самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження / письмової роботи

15-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

11-7 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

7-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

Запитання:

10-8 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження / письмової роботи

7-4 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

3-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усіх двох частин та виконання самостійних робіт

Оцінювання за формами контролю:

Види робіт		Семестрова кількість балів	
		Min – 35 балів	Max – 60 балів
Усна відповідь		«2» x 6 = 12	«5» x 4 = 20
Доповнення, участь в дискусіях	Дискусія з тематики прочитаного тексту	«1» x 6 = 6	«2» x 5 = 10
Самостійна		«5» x 1 = 5	«10» x 1 = 10

індивідуальна робота	Аналіз тексту	філософського	«6» x 1 = 6	«10» x 1 = 10
Підсумкова контрольна робота			«6» x 1 = 6	«10» x 1 = 10
*у разі відсутності студента на семінарському занятті, розглянуті на семінарі питання відпрацьовуються у письмовій формі. Загальна кількість балів за аудиторну роботу складає 60 % від семестрової кількості балів				

Підсумкове оцінювання у формі екзамену: екзаменаційне оцінювання відбувається в письмовій формі. Білет складається з 2 частин: тестового завдання та 2 запитань. Тестова частина оцінюється за шкалою 20 балів, а кожне запитання за шкалою 10 балів, що в загальному підсумку дає 40 балів.

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Екзамен	Підсумкова оцінка
Мінімум	35	25	60
Максимум	60	40	100

Студент не допускається до екзамену, якщо під час семестру набрав менше 35 балів. Для допуску до екзамену студент має здати всі самостійні роботи та конспекти. Екзаменаційна оцінка не може бути меншою за **25 балів** для отримання загальної позитивної оцінки за дисципліну.

Шкала відповідності:

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно з можливістю повторного складання / Fail	35-59
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни / Fail	0-34
Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		лекції	семінари	С/Р
Змістовий модуль 1.				
Філософська пропедевтика. Витоки європейської філософії: античність, середньовічна медієвістика та новочасова філософія				
1.	Тема 1. Філософія, коло її проблем, роль в житті суспільства і людини.	2	2	12
2.	Тема 2. Антична філософія.	2	2	10
3.	Тема 3. Філософія європейського Середньовіччя та Нового часу	3	3	14
Змістовий модуль 2.				
Західноєвропейська філософія XVIII – середини XX сторіччя. Напрями пізнання сучасної філософії				
5.	Тема 4. Німецька класична філософія.	2	3	12
6.	Тема 5. Некласична європейська філософія.	2	2	12
7.	Тема 6. Варіативність напрямів сучасної філософії. Постнекласичний дискурс в філософії та науці.	2	2	14
	<i>Підсумкова модульна контрольна робота</i>	1		
	ВСЬОГО	14	14	74

Загальний обсяг **108 год.**, в тому числі:

Лекції – **14 год.**

Семінари – **14 год.**

Консультації – **6 год.**

Самостійна робота – **74 год.**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна: (Базова)

- Александрова О. В. Філософія Середніх віків та доби Відродження: Підручник. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2002.
- Асмус В.Ф. Античная философия: – 3-е изд. – М.: Высшая школа, 2001.
- Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Республика, 2003.
- Історія філософії: Підручник / Ярошовець В.І., Бичко І.В., Бугров В.А. та ін.; За ред. В.І. Ярошовця. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2002.
- Кушаков Ю.В. Нариси з історії німецької філософії Нового часу: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
- Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. 2-ге видання, виправлене і доповнене. – Львів: Новий світ -2000, Магнолія плюс, 2003.
- Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. – К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.
- Причепій Є.М, Черній А.М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академвидав, 2006.
- Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремінь, В. В. Ільїн. – К.: Книга, 2005.
- Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного. – 6-те вид., випр. і доп. – К.: Вікар, 2006.
- Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В.Губерського. – К.: Знання, 2009.
- Філософія: Хрестоматія : навч. посіб. для бакалаврів фізико-математичних та природничих спеціальностей / О.В.Комар, А.А.Кравчук, О.В.Руденко та ін.; загальна ред. докт. філософ. н., проф. Добронравова. – К.: 2010.

Додаткова:

- Августин Святий. Сповідь. – К.: Основи, 1996.
- Аквінський Т. Коментарі до Арістотелевої «Політики». – К.: Основи. – 2003.
- Арістотель Нікомахова етика. К., 2002.
- Арістотель Політика. – К., 2003.
- Боецій. Розрада від філософії. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2002.
- Бэкон Ф. Великое восстановление наук // Соч.: В 2т. – М., 1972
- Бэкон Ф. Новый Органон //Соч.: В 2т. – М., 1972.
- Василій Великий. Морально-аскетичні твори. – Л. : Свічадо, 2007.

- Вітгенштайн Л. Логіко-філософський трактат. – К., 1995.
- Г'юм Д. Трактат про людську природу. – К., 2003.
- Гайдеггер М. Шлях до мови // Дорогою до мови. – Л., 2007.
- Гегель Г. Енциклопедія філософських наук. В 3 т. М., 1974-1977.
- Гегель. Г. В.Ф. Феноменологія духу. – К., 2004.
- Гейзінга Й. Homo ludens. – К., 1994.
- Гельвецій К.А. Про людину, її розумові здібності та її виховання. – К., 1994.
- Гоббс Т. Левіафан. – К., 2000.
- Горфункель А. Х. Філософія епохи Возродження. – М., 1980.
- Гульга А. В. Німецька класическа філософія. – М., 1986.
- Гуревич А. Я. Проблеми середньовікової народної культури. – М., 1991.
- Гуссерль Е. Криза європейської філософії // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. – К., 1996.
- Данте Алигьери. Божественная комедия. – М., 1992.
- Декарт Р. Метафізичні розмисли. – К.: Юніверс, 2000.
- Декарт Р. Міркування про метод. – К.: Тандем, 2001.
- Джеймс В. Що таке прагматизм. – К., 2000.
- Камю А. Бунтующий человек. М., 1990.
- Кант І. Критика чистого розуму. – К., 2000.
- Кун Т. Структура наукових революцій. – М., 1975
- Кьєркегор С. Страх и трепет. – М., 1993.
- Леві-Строс К. Структурна антропологія. – К., 1997.
- Лейбниц Г.В. Монадологія // Соч. в 4 т. – М., 1982. – Т.1.
- Ліотар Ж.-Ф. Постмодерністська ситуація // Після філософії: кінець чи трансформація? – К., 2000 – С.71-90.
- Лок Д. Два трактати про врядування. К., 2001.
- Лосев А. Ф. История античной философии. – М., 1989.
- Лябніц Г.-В. Принципи природи і благодаті, засновані на рацію // Філософська думка: український науково-теоретичний часопис. – К., 2008. – № 4. – С. 25–43.
- Мак'явеллі Н. Державець. – К., 1998.
- Марк Аврелій. Размышления. – М., 1985.
- Ніцше Ф. Так казав Заратустра. – К., 1993.
- Ортега-і-Гассет Х. Чиста філософія // Вибрані твори. – К., 1994.
- Паскаль Б. Думки. Філософська думка: український науково-теоретичний часопис.– К., 2009. – № 5. – С. 114–139.
- Платон. Бенкет. – Л.: Видавництво Українського Католицького Університету, 2005.
- Платон. Діалоги. – К.: "Основи", 1995.
- Поппер К. логика и рост научного знания. – М., 1983.
- Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду. – К., 2001.

- Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. – К., 2001.
- Соколов В. В. Европейская философия XV-XVII веков. – М., 1984.
- Спіноза Б. Теологічно-політичний трактат. – К., 2005.
- Степин В.С. Эпоха перемен и сценарии будущего. – М., 1996.
- Тейяр де Шарден. Феномен человека. – М., 1987.
- Тойнбі Дж. Дослідження історії. У 2-х т. – К., 1995.
- Франк С. Л. Культура и религия // Философские науки. 1991. № 7.
- Хайдеггер М. Что такое философии // Вопросы философии. – 1993. №7.
- Чанышев А. Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М., 1991.
- Шеллінг Ф.В. Про відношення образотворчих мистецтв до природи // Мислителі німецького Романтизм. – Івано-Франківськ. – Вид-во "Лілея-НВ", 2003. – С. 364–372.
- Шопенгавер, А. Світ як воля і уявлення // Мислителі німецького романтизму. Івано-Франківськ. – Вид-во "Лілея-НВ", 2003.
- Ясперс К. Осьова епоха // «І». – Львів, 1990. – №3.
- Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.